

# AINEIÁS (AENEAS) A SIBYLA V PODSVĚTÍ

JOHANNES HEMLEBEN

Další důležitý dokument záhrobní nauky představuje Vergiliův epos *Aeneis*. Vznikl v letech 29-19 př. Kr., tzn., že uplynulo více než 700 let od sepsání Homérovi připisovaných děl známých jako *Ilias* a *Odysseia*.

Dle obsahu navazuje Vergilius bezprostředně na Homéra. Zatímco Homér líčí válku o Tróju, obléhání a pád města a poté bludnou Odysseovu pouť až po jeho návrat do Ithaky, popisuje Vergilius osud Aineia, nesoucího z hořící Tróje na bedrech svého otce Anchísa. Aineiás pak po delších bludných poutích vstoupí na půdu dnešní Itálie a založí v Latii vícero měst. Zde je patrná Vergiliova snaha navázat svým vyprávěním tam, kde Homérův epos Odysseovým návratem končí. Trojská porážka přinesla v pozdějších staletích řeckým národům vrcholný kulturní rozkvet a Aineiás takřkajíc přenesl semě této kultury do Itálie, z níž měla později vzejít Římská říše. Tuto souvislost chtěl Vergilius ve své *Aeneidě* ukázat. Homérovy eposy mu byly samozřejmě známy. Tak nás neudiví, že obě díla vykazují ve stylu i obsahu některé paralely. Stejně tak nepřehlédnutelným však zůstává to, že oba autoři žili v dobách, které se duchovně od sebe výrazně liší.

Jedna paralela se nám při tom obzvláště vnucuje, totiž, že oba básníci vedou své hrdiny na jejich bludných cestách na práh říše mrtvých a že se oběma podaří to, co je jinak smrtelným upřeno, totiž

překročení prahu do Hádu, setkání a rozhovor se zemřelými a návrat do vezdejšího světa, aniž by utrpěli škodu. Je ale zřejmé, že provedení něčeho takového bylo již v době Vergiliově nesrovnatelně těžší než ve dnech Homérových.

V 8. století př. Kr. existovala ještě mysterijní místa, v nichž byli žáci vedeni ke vnímání nadmyslového světa. Jak jsme již popsali, působili zasvěcenci na Samothráké, v Efesu, v Eleusíně i v jiných místech a pěstovali vědění o nadmyslovém světě, přísně střežené před lidem, v posvátném chrámovém okrsku. Tak Héraklés našel přístup do říše mrtvých za *pomoci* eleusínských mystérií, Odysseus, vyznačující se již vlastní silou rozumu, šel toutéž cestou, ale po přípravě skrze „kouzelnici“ Kirké jí šel z vlastní síly. Také Aineiás proniká do říše stínů, ale ne sám a ne z vlastní síly.

V šestém zpěvu se líčí, jak Aineiás po dlouhé plavbě skrze mnohá nebezpečí přistane na pobřeží Kampánie. Vergilius mluví o „eubojském pobřeží“, protože Řekové z Euboie zde původně založili nová sídliště. Nedaleko dnešní Neapole, u Cumae (Kýmé) vstoupil Aineiás na pevninu. Zatímco druhové po dlouhé plavbě „rozpálení radostí“ odpočívali na pevnině a hledali uspokojení svých základních potřeb tím, že zapálili oheň, osvěžovali se pramenitou vodou a jedli ulovenou zvěř, Aineiás vyhledal skrytý Apollónův chrám. V jeho blízkosti působila pověstná Sibyla, díky níž se Kýmé dostalo světového věhlasu.

„Jí vdechl videc (věštec) z Délu [Apollón] tušivého ducha a Rozum do srdce a odhalil jí budoucnost“ (VI,11n.).

Sibyly patří vedle mysterijních míst a věštek k duchovnímu „inventáři“ starověku. V první řadě se jim připisovala síla prorokování, věštění. Jejich pohled do budoucnosti byl především školen pro přicházející neštěstí. Jako jasnozřivé ženy působily často vedle věštíren. Jejich věštba probíhala v extázi ve spojení s bohem. Sibyly jsou „médiá“ antiky, která byl schopna vyprávět ve vytržení, ale nebyla schopna své

výpovědi sama interpretovat. Skrze pověstné *Sibyliny knihy*, které dle tradice byly sbírkou věštek Sibyly Kýmské, měla existence sibyl nikoli bezvýznamný vliv na historický Řím a jeho kult bohů.

K Sibyle Kýmské vede nyní osamělý Aineiás své kroky, aby ji požádal o její radu a pomoc při svém pokusu setkat se v podsvětí se svým otcem. Cestu ke vstupu do podsvětí nalezne skrze háj Hekaté, velké božské pomocnice. Jako Odysseus musí i on nejprve vykonat dlužné oběti. V tu chvíli je Sibyla zcela bez sebe. Její hlas zní příšerně, jeskyní a přilehlými chodbami mnohokrát umocněn:

„Domáhej se osudu!  
Nyní! Neboť bůh - ó vidím boha!“ (VI,45n.)

Její tvář nese rysy extáze a:

„Vlající, rozpuštěné jsou vlasy, hrud' obtížněji oddechuje a v blouznění Divočeji dme se srdce; a výše zdá se povyrůst, Zemitěji nezněji její ústa, neb síla blížícího se boha Dotýká se jí svým dechem...“ (VI, 48-51)

Přes extatický stav transu jí zůstává vědomí, že má Aineiovi razit cestu do říše stínů. Jako médium je ovšem odkázána na jeho duchovní pomoc, na jeho duševní sílu. Tak volá na Aineia:

„Otálíš s modlitbou a sliby.. ó trojský Aineiási,  
Meškáš? Dřív' se ti neotevrou S hromovým lomozem ohromné jícny domu.“  
(VI, 51-53)

Aineiás se modlí dlouze a vytrvale k Apollónovi, co nejnaléhavěji, ale Sibyla běsní o to více:

„...strašlivě  
Zuří a snaží se Foibovu [Apollónovu] moc ze srdce Setřást; však

jen ještě víc unavila zpěněná ústa On zkrátí to zuřící srdce, ovládne ji a učiní poslušnou.“

(VI, 78-80)

Zvnějška viděno, zdá se, jako by šlo o těžký záchvat podobný epileptickému, který postupně ustane.

„Jakmile ustala s běsněním a zpěněná ústa zmlkla“ (VI, 102), Aineiás ji osloví a vyjadřuje přání, s nímž k ní přišel:

„Kéž se mi poštěstí přiblížit se otcovým ústům i pohledu jeho,

Ty sama ukaž mi cestu a otevři mi posvátné brány.“

(VI, 108n.)

Nato jej Sibyla seznamuje se základním zákonem všech antických záhrobních nauk:

„Ve dne v noci otevřena brána temnoty hlubin,

Však obrátit krok a uniknout do světa tam na zemi,

Zde teprv začíná veškerá bída! Jen koho Jupiter miloval,

Jen málu těch, jež v éter vyzdvihla zářná ctnost,

Božím synům to zdařilo se! (VI,127-131)

Poté Sibyla popisuje hledajícímu Aineiovi stezku vedoucí do říše mrtvých. Nejprve musí v hloubi lesa nalézt strom se zlatým jmelím, které „je posvátné a posvěcené ... vládkyní hlubin“ (VI,138). Toto je prastarý obraz mystérií a pohádek. Vetřelec v říši mrtvých potřebuje něco, čím se tam může prokázat. Avšak: „Volá-li tě osud,“ jak praví Sibyla, takovýto průkaz přece jen nalezne. Jinak nepomůže žádná moc tuto větevku nalézt a ulomit.

Dříve však musí být se všemi poctami kultu mrtvých pohřben jeden z druhů, jenž při plavbě do Itálie spadl přes palubu do bouřlivých vln a utonul. Po delším hledání nachází Aineiás a jeho věrný druh Achá- tés Mísénovo tělo vyplavené na břeh. Tak může být uskutečněn poža-

davek boha promlouvajícího skrze Sibylu. Po omytí a pomazání těla je mrtvý zabalen „do purpurového šatu“ a nesen na „ohromných márách“ na pohřební hranici. Za současného pálení pokrmů, oleje a kadidla je tělo zemřelého odevzdáno plamenům a popel sesbírán do železné urny. Mezitím Aineiás nalezl také zlatou větévku jmelí, čímž je cesta do světa zemřelých volná. Aineiás a Sibyla jí krácejí společně.

Textu jako je *Aeneis* bychom neučinili po právu, kdybychom jej četli pouze jako pohádku nebo mýtus a ne zároveň jako realistické líčení spirituálního děje. Jako báseň pro lid nepotřebovala žádný další výklad. S úžasem se člověk dovídal, jak se hrdinům Odysseovi a Aineiovi podařilo odvážně proniknout do říše mrtvých a překonat všechna nebezpečí. Přesto tyto epické básně nejsou v žádném případě pouhým produktem svévolné fantazie. Základem pro ně je exaktní vědění antické esoteriky. Mluva této esoteriky nebyla ani pro zasvěcence uchopitelná ve smyslu západní filosofie. Pohybovala se spíše v imaginacích a adept s takovými archetypy, jako například přechodu z tohoto světa na onen svět žil a rozuměl jim. Věděl o nebezpečích takového překročení prahu - již slovo „práh“ je takovýmto archetypem vypůjčeným z doléhajícího světa. I když to na žádném místě antické literatury není vysloveno, jde přitom nepochybně o práh poznání, zasvěcenci důvěrně známý. Sibyla se pohybovala přes tento práh tam a sem - ale jak jsme viděli, jen ve stavu transu, v mediálním opojení. Nelze vyloučit, že u antických sibil patřily k „posvátným rekvizitám“ také drogy, a vdechování kouře hrálo roli podporující extázi. Na tomto pozadí je také třeba vidět Aineiovo překročení hranice. V textu se říká:

„To řekla, a hnala se plna vzteku do otevřené jeskyně.  
Nebojácně však jako ona a bok po boku Aineiás!“ (VI, 263n.)

To se však děje - stejně jako v *Odyssei* - ve znamení taseného, z pochvy vyňatého meče, archetypu ducha směle se vymaňujícího z tělesné schránky. Zásadní neporozumění Vergilioví tkví v tom, že se do-

mníváme, že si vypůjčil Homérova slova. Ve skutečnosti oba používají mluvy vědoucích. Přeloženo do abstraktních pojmů bylo by možno děj popsat asi takto: Aineiás za pomoci Sibylly uvedený do transu proniká až na sám práh duchovního světa. Vnitřní odvahou a spirituální silou se mu podaří při přecházení do pole duchovního vnímání uchovat si své vlastní vědomí. Jako řecký chrám má svou předsíň, tak jsou dle Vergilia před říší mrtvých rozlehlé temnější prostory. Vše, co lidi na zemi trápí a souží, má zde svůj původ i sídlo:

„Již v předsíni samé, ještě v první roklí boha Orka,  
Se usadilo hoře a mstivé starosti.

Bledé choroby sídlí právě tam i nevrle stáří,  
Špatně radící hlad i strach i ohybná bída,  
Hrůzné postavy, strašné pohledět, smrt a svízele..

(VI, 273-277)

Zde přebývá smrt jako odpůrce života, „vražedná válka“, Fúrie a všechny ty protivné síly, které musel kdysi přemoci Héraklés před svým sestupem do podsvětí, Kentauři, Skyllly dvojí podoby, storuký obr Briareós, Lernská hydra, Chiméry, Gorgony a Harpyje. Ti všichni se rojí kolem Aineia. Ale Sibyla jako zkušená vůdkyně stojí při něm. Poučuje jej, že to, co před sebou vidí, nejsou smyslové postavy s tělem a krví, nýbrž tě- laprosté stínové duchové bytosti. Jsou to „postavy pomíjivých přeludů“, které jej obletují, nemohou mu však škodit, jen pokud si sám odvážně a neochvějně uchová své vlastní vědomí ducha.

Tak pronikají Sibyla a její chránělec až k oné druhé hranici, označované odedávna jako „velký proud“, až k Acherontu, oddělujícímu vlastní zemi mrtvých od žijících. Zde se opět setkáváme s archetypem, jenž se po staletí uchoval v záhrobní nauce lidstva. Po prvním prahu s jeho strážci se jako druhý strážce objevuje převozník Charón. Zodpovídá za to, aby žádná z duší, tlačících se na břehu toku neoprávněně nepřekonala říční hranici. Jsou to duše nedávno zemřelých, tak jak byly vytrženy ze života. Muži a ženy, chlapci a

cudné panny, mládenci a héróové. Ti všichni touží po druhém břehu. Charón však ví, koho smí převézt.

„Jenže hned zvolí tyto, hned ony,  
Jiné zatlačí zpět a drží je dále od břehu.“

(VI, 315n.)

Vergilius zde očividně spatřuje nedobrou vlastnost v pudu hnát se ne-  
trpělivě vpřed i v životě po smrti. Sibyla představí Aineiovi zákon, dle  
něhož smí Charón převézt na druhý břeh jen duše, jejichž zemřelému  
tělu bylo na zemi poskytnuto posvěcení a pohřební kult. Dokud  
zůstává mrtvola nepohřbena, není mu dovoleno převézt duši na druhý  
břeh.

A jako se kdysi Odysseus setkal s duší nepohřbeného Elpénóra,  
tak také Aineiás potká takového nešťastníka. Zjeví se mu jeho věrný  
kormidelník Palinurus. Spolu se svým kormidlem, které pevně svíral,  
byl mohutnou silou dmoucích se ohromných vln stržen do moře. Bez-  
mocně byl po tři dny a noci unášen mořským proudem, až byl v den  
čtvrtý přílivem zahrán do blízkosti pobřeží Itálie. Doplaval ke břehu a  
vystoupil na pevninu. Zde však upadl do rukou divokých obyvatel, kteří  
jej zabili. Od té doby bylo jeho mrtvé tělo vždy znovu neklidným  
přílivem vynášeno na břeh. Proto snažně prosí Aineia:

„Vysvobod' mne, vítězný reku, z utrpení a přikryj  
Mne hlínou, jsi toho schopen...  
Abych alespoň ve smrti ještě našel klidu a pokoje.“  
(VI, 365-370)

Klid (lat. *requies*), mír (lat. *pax*), praslova veškeré naděje mrtvých v ži-  
vot po smrti, představují také zde poslední přání neklidné duše. Ai-  
neiás slibuje Palinurovi, že po svém návratu z říše mrtvých potrestá  
jeho smrt, zbuduje mu náhrobek, bude za něj obětovat a jeho hrob  
spojí navždy s jeho jménem. Skutečně ještě dnes se jmenuje předhůří  
u Paesta Palinuro.

Konečně je cesta přes řeku pro oba poutníky volná. Převozník je ochotně přijme na svou loďku, jakmile mu Sibyla ukáže zlatou větévku jmelí. Tak se dostanou na druhý břeh a oba poutníci ducha vstoupí do říše stínů zemřelých, na jejímž prahu hlídá pekelný pes Kerberos.

Není však těžké překročit poslední, vlastní práh říše stínů, neboť Kerberos nebrání ve vstupu mrtvým, kteří byli oprávněně převezeni Charónem přes říční proud, zato však tento pes se třemi hlavami a s

krky jako hadi brání každé duši v návratu k životu ve světle. Sibyla hlídajícího psa uchlácholila koláčem z medu a bylin a uspala jej. Aineiás a Sibyla dospěli nyní na místo trestu mrtvých. V údolí řeky se setkali s rozmanitými mocnostmi zla, pohrom a smrti. Zde ve vlastním podsvětí jsou obklopeni nespočtem zemřelých, kteří zde zakoušejí důsledky svých činů z pozemského života a - ať vinní či nevinní - jsou podrobena soudu Mínóově a jeho pomocníků. Janova slova „Skutkové pak jejich jdou za nimi“ (Zj 14,13) jsou zde mrtvými protrpěna ve vši přísnosti.

Tak jako se na světě cesty lidí ubírají různými směry, tak mnohověrné jsou i jejich důsledky. Zákon ovládající antickou nauku o záhrobní je nemilosrdný: Život v říši mrtvých je důsledkem života na zemi. Mínós, soudce mrtvých, nemá slitování. Neúprosné a přísné jsou jeho soudy. Prorazit či obejít je nemožno, protože určující je pouhá kauzalita činu a následku. Mínós coby soudce spojený se souvislostí životních činů a jejich posmrtných následků je podoben myšlení klasické fyziky novověku, dovolující poznávat vesmír pouze jako logiku příčiny a následku. Jeho úkolem je zpytovat „vinu a život duší“.

Zemřelí žijí v podsvětí společně ve skupinách, v nichž jsou navzájem spojeni příbuzným osudem. Jako první padne Aineiův zrak na duše předčasně zemřelých dětí, poté vnímá v jejich blízkosti nevinně odsouzené k smrti, a pak se vynořují sebevrazi:

„Blízko těch bydlí ve smutku, kteří si smrt Bez  
viny dali vlastní rukou a znavení životem,



Odvrhli od sebe ducha.“  
(VI, 434-436)

Cítí jejich bolest, jejich útrapy a vidí je vržené do bažiny.

To, co zde Vergilius nechává prožít skrze Aineia, je očividné. Jestliže člověk má po smrti vědomí sebe sama, musí nutně pociťovat bolest z toho, že se sám odsoudil k neplodnému bytí. Proto se nám k tomu sám od sebe vnucuje právě obraz bažiny: sebevrah se sám svým rozhodnutím vyloučil z proudu života a vystoupil z jeho plynoucího toku. Za ním zůstal nezvládnutý osud - sebe sama, své já, jádro své individuality nemohl zničením těla ze sebe setřást (viz obr. na straně 60). Tak se vlastní rukou odsoudil ke stagnaci (z lat. *stagnum* - bažina). Tím trpí.

Aineiás dále vidí „do všech stran se táhnoucí pole zármutku“. Duše, jež se utrápily nešťastnou láskou nebo se staly obětí žárlivosti či intrik, které vlastní vinou vyvolaly, tvoří zde skličující svět hlubokého smutku. Zde také se setkává s bloudící duší Féničanky Dídó, s níž byl sám kdysi spojen milostným vztahem. Dle pověsti se snažila Aineia k sobě v Kartágu připoutat. Když ten ale následoval volání Jupiterova a vydal se na cestu do Itálie, vzala si sama z bolesti nad rozloučením život. Aineiás se o jejím tragickém konci dozvěděl pouze z fám a klepů, které se k němu donesly. Nyní na ni zavolá a ptá se:

„Nešťastná Dídó, tak byla ta zvěst přece jen pravá,  
Žes zemřela a mečem si sama připravila konec?“  
(VI, 456n.)

Aineiás poznává vlastní vinu a pokouší se duši Dídó s láskou pro sebe opět získat - avšak marně: „Hněvajíc se zamračeným pohledem“ po něm hodí, poté zůstane výraz její tváře „bez pohnutí jako tvrdá žula či mramor z ostrova Paru“. Pro Aineia už bude navěky nedosažitelnou. Tak jako Odysseus nemohl v říši mrtvých zbavit Aianta jeho zášti pocházející z pozemského života, tak také nemůže Aineiás získat

srdce Dídó:

„Konečně se vzchopila a prchla plna hoře v  
srdci Do stínů lesa...“  
(VI, 472)

Pozvolna se Aineiás a Sibyla blíží vlastnímu cíli své cesty. Již se po pravici vynořuje palác Plutonův, mocného boha Hádu, za kterým začínají pláně blažených. Nalevo však vede cesta do hlubiny, hrůzného světa Tartaru a propastí zla. Šlehající plameny a bouřlivý proud ohlašují strašlivé, pekelné místo. Erínye, duchové pomsty, jako Tísifoné, hlídají práh. Sténání, zvuk vzteklého bití, rachot železa a řinčení okovů doléhají k uchu zděšeného Aineaia. Opět mu podá vysvětlení Sibyla, která zná i tuto oblast podsvětí. Je to místo, v němž pykají těžcí zločinci. Aineiás tam nesmí vstoupit, protože:

„Není čistým nikdy dovoleno překročit práh zločinců.“  
(VI, 563)

A varovně proniká z pekel volání:

„Dbejte varování a jedněte spravedlivě a uctívejte bohy!“  
(VI, 620)

Ale Sibyla dále popohání:

„Vzhůru, pojďme rychleji!“

Po pokropení svěcenou vodou a za pomoci větvičky zlatého jmelí tak konečně dojdou k bráně Elysia. Zde se svět projasňuje, ponuré přítmí mizí, zazáří slunce. Dospěli na místo radosti. Přijmou je pokojné lesy a

rozkošně se zelenající nivy. Vstříc jim zaznívá zpěv k akordům sedmihlasé lyry. Někteří si spolu hrají na rozkvetlých trávnicích, jiní jsou v reji tance a pronášejí básně. Dosáhli krajiny blažených. Jsou u cíle.

Zatímco dle starořeckého pojetí jsou to jen nadlidé, „nejobšťastnější heróové“, jimž je dovoleno žít na ostrovech blažených se „srdci prostými žalu“, je pro Vergilia kruh těch, kdo obývají Elysium, větší.

„Kdo si jako kněz uchoval čistotu po celou dobu života,  
Těž svatí básníci, co důstojně pěli Phoibovi,  
I vynálezci, co druhdy uměními život zušlechťovali,  
Kdo si opravdovou zásluhou u lidí vydobyl čest,  
Všichni mají spánky bíle obvinuté.“

(VI, 661-665)

Musaioi, kdysi na zemi staroattický kněz a pěvec, jim ukazuje cestu k Anchísovi, Aineiovu otci, protože veškerá námaha a touha obtížné pouti říší stínů se týkala tohoto setkání. Když Anchísés spatří blízcího se syna, vztáhne k němu radostně obě paže:

Slzy v oku, tak pravil otec otřesen k synu:  
„Nyní konečně přicházíš! ...  
... Ach, smím tvou tvář  
Spatřit, ó synu, i slyšet milé slovo i opětovat je?“

(VI, 686-689)

Oba přemůže radost, že nyní nastalo to, po čem tak dlouho toužili, totiž setkání od duše k duši. Pohnutě vyznává Anchísés:

„Ano, tak myslel jsem pokaždé, tak věřil jsem, že se to stane,  
Počítal hodin i dnů, i neobelstila mne touha.“

(VI,690n.)

Při vzpomínce na tělesné setkání se marně snaží navzájem obejmout. Stejně jako Marie Magdaléna o Velikonočním ránu - („Noli me tangere!“) - se musí teprve učit, jak se duše navzájem v lásce vnímají.

„Třikrát se pak pokusí obejmout jej kolem krku,  
Třikrát mu unikla, marně zachycována, postava otce z rukou,  
Rovna vanoucímú dechu a podobna prchavému snu.“  
(VI, 700-702)

Aineiův zrak prochází svět, který je teď domovem Anchísovy. Líbeznou krajinou pokojně protéká tok Léthé. Kolem Léthé se vznášejí, podobny včelím rojům, zástupy duší. „Překvapen takovou podívanou“ obrací se Aineiás tázavě na svého otce. Odpověď tvoří kompletně citovaný rozhovor uvedený v následujících řádcích (VI, 713-751). Obsahuje učení o stěhování duší, reinkarnaci, jak ji jako esoterní vědění svým žákům svěřil Pythagoras coby tajnou nauku a Platón coby filosofii nesmrtnosti.

Anchísés odpovídá na synovu otázku, kdo a proč se shromažďuje na břehu Léthé:

„Duše, kterým osud  
Určuje nová těla, na břehu toku Léthé  
Pijí ze zármutek konejšícího proudu a dlouhého zapomnění.  
Toto ti jedenkrát zvěstovat a sám před oči dát Toužil jsem dávno a  
svého rodu původ ti popsat,  
Bys ještě více se těšil shledat se s Itálií.“

Aineiás se ptá:

„Je tedy pravda, otče, že některé duše k výšinám Odtud zas ulétají  
a do těžkých těl se navracejí?  
Jak hrozná touha po světle však ty nebohé jímáš!“

Anchísés nato odpoví:

„Synu, chci ti to říci, ať tě již netrápí pochyba.  
Na počátku živil nebe, zemi, vodní pláně  
I zářící kouli měsíce a obrovské slunce

Duch z nitra a jako duše hýbal veškerou tou hmotou,  
Proudí v údech a sjednocuje se zcela s mohutným tělem.  
Odtud pochází lidské pokolení, zvěř i ptactvo A přebohatý život ve  
třpytivých mořských vodách.  
Ohnivě je proniká životní síla a nebeský původ,  
Když se počínají, dokud je neochromí obtížná těla,  
Nikoli pozemská schrána je oslabuje a smrtelné údy.  
Zde je zdroj strachu i žádosti, hoře i radosti,  
Již nehledí více k nebi, obklopeny tmou a žalářem,  
I tehdy když život jim prchá a nakonec zrak ještě hasne,  
Přesto nenechá bídnych, nenechá choroba zcela Všechny  
otravy těla, neb hluboko - při dlouhém spojení - Musely  
všechny neduhy těla s duší pevněji srůstat.  
Tedy čistí je pykání až a v trýznivých trestech Odpykávají  
starou vinu. Jedni zmítáni v povětrí Rozpřažení, druzí ve  
vodním víru čistí Všech hříchů svých plody, ti třetí v  
požáru ohně.  
Každý nese osud svých zemřelých duší. Skrze nivy Elysia  
Putujeme pak, však jen někteří spočinou v krajinách slasti,  
Až se konečně den v průběhu dob naplní a Vzniklou škodu  
splatí, éterná duše A pouhého ducha očištěného ohněm  
pozůstaví.  
Když pak kolo věků po tisíc let točilo se,  
Svolá je v mohutných zástupech bůh k proudu Léthé,  
Aby bez vzpomínek nově na nebeskou klenbu Pohlédli a  
nanovo zpět do těla putovat začali.“

V *Aeneidě* srozumitelně vyslovená představa, že duše zemřelých žijí v  
říši mrtvých jen na omezenou dobu, pak se ale vracejí na zem, bývá  
nejvíc přehlížena. Pro Římana Vergilia byla reinkarnace nezpochyb-  
nitelný životní fakt.